

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥ ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗ

**ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ ΤΟΠΟΘΕΣΙΑΣ
ΟΣΙΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΚΥΘΗΡΩΝ**

Επιμέλεια:
Γιάννης Μαυρομάτης



ΚΥΘΗΡΑ 1986

Η σφαγή των αρχόντων (12 Μαΐου 1799)

Μοναδικό γεγονός στην ιστορία τη σχετική με τον Όσιο αποτελεί η σφαγή 3 αρχόντων κατά την ημέρα της εορτής στην πλατεία του Προσκυνημάτων στις 12.5. 1799.

Ας δούμε τα αίτια του μίσους που υπήρχε ανάμεσα στους άρχοντες, τους ευγενείς και κομισάριους και στους χωρικούς.

Παραθέτω μια περικοπή από το περιοδικό «Εθνικός Κήρυξ», (Μάρτιος 1948) του Παναγιώτη Τσιτσιλιά:

«Η διαιωνισθείσα μέχρι των ημερών μας αποστροφή του χωρικού στοιχείου προς την αρχοντολογία είχε βαθυτάτας ρίζας. Η κακή συμπεριφορά των ευγενών, αι παντός είδους θραεΐαι φορολογΐαι και αγγαρείαι, η κακή διοίκησις και κυρίως ο πονηρός τρόπος της διαρπαγής εκ μέρους των ευγενών, των χωρικών περιουσιών, απεξένωσαν τους ευγενείς πάσης χωρικής συμπαιθείας και ενέσπειραν εις τας ψυχάς των χωρικών το μίσος και την αγανάκτησιν.

Όλαι αι εκθέσεις προς την κυβέρνησιν της Βενετίας των προβλεπτών και των παρά τη Ενετία Κυθηρίων πρέσβειων ομιλούν με τα μελανώτερα χρώματα δια τας καταπιέσεις και τας αδικίας των ευγενών έναντι των χωρικών. Και μόνη η ανάγνωσις αυτών, παρουσιάζουσα τόσον ανήθικον συμπεριφοράν, προκαλεί φρίκην και αποτροπιασμόν».

Ο Γρηγόριος Λογοθέτης το 1923 περιγράφει το επεισόδιο και τη σφαγή των Τζανέτου και Παναγιωτάκη Κασσιμάτη, αντιπροσώπων των αρχόντων, καθώς και ενός δικαστικού αγνώστου ονόματος.

Να πως έχουν τα γεγονότα:

Το πανηγύρι ήταν Παγκυθηραϊκό, με μεγάλη προσέλευση κόσμου απ' όλο το νησί, από την παραμονή 11ην Μαΐου, πολλοί δε πιστοί διανυκτέρευαν στο προσκύνημα, όπου μετά τον Εσπερινό άρχιζε το γλέντι ως το πρωί.

Οι άρχοντες έφταναν πάντα ανήμερα της γιορτής, αργοπορημένοι κατά το μεσημεράκι από τη Χώρα, επίσημα πάνω στ' άλογά τους. Γι' αυτό είχαν δώσει διαταγή να μη θγαίνει λιτανεία η Αγία κάρα χωρίς να παρίστανται και οι άρχοντες ως επίσημοι.

Μερικοί άρχοντες είχαν σπίτια στα χωριά, ένας δε απ' αυτούς, ο Εμμανουήλ Στάης, σύζυγος της αρχόντισσας Δρακούλας, είχε σπίτι στις Πιτσινάδες. Αυτοί έφταναν από την προηγούμενη μέρα φέρνοντας μαζί τους και φίλους «παλληκαράδες». Ένας «παλληκαράς», είχε θιάσει την προηγούμενη χρονιά, το θράδυ της παραμονής της γιορτής, την κόρη κάποιου χωρικού από τα Ντουριάνικα, κουμπάρου του Δημ. Μπελέση, που αργότερα, στα 1800, έσφαξε την Εμμανουήλ Στάη μέσα στο κάστρο.

Η κατάσταση του νησιού αυτή την εποχή ήταν πολύ τεταμένη, επειδή έφυγαν οι φίλοι των αρχόντων Ενετοί και ήρθαν οι Γάλλοι Δημοκράτες, κατ' άλλους «κομμουνιστάι». Οι χωρικοί ξεθάρευαν, φόβος έπιανε τους άρχοντες. Γι' αυτό δεν παρουσιάστηκε κανένας άρχοντας από το θράδυ.

Το πρωί άρχισαν να μαζεύονται οι χωρικοί στο πανηγύρι, χωρίς όμως νέες γυναίκες, μια κι ήταν πρόσφατο το γεγονός του θιασμού.

Ο εφημέριος όμως του Οσίου, παπα-Δημήτρης Ανδρόνικος από το Κουσούνάρι — χωριό κοντινό στα Λογοθετιάνικα — έφερε μαζί του και τη νέα και όμορφη παπαδιά του.

Αυτή τη φορά δεν ήρθε στο πανηγύρι ούτε ο Επί-

σκοπος Λεβούνης, φοβούμενος ίσως το κλίμα αναθρασιμού που επικρατούσε.

Η ώρα είχε φτάσει 12 το μεσημέρι, η λειτουργία είχε τελειώσει, κανένας άρχοντας δεν είχε φανεί, ο κόσμος ήθελε ν' αρχίσει το φαγοπότι και το γλέντι, αλλά πρώτα έπρεπε να θγει η λιτανεία!...

Ο παπάς στην αρχή διστάζει να ξεκινήσει, αφού υπάρχει ρητή διαταγή των αρχόντων για την παρουσία τους στη λιτανεία, αλλά η επιμονή των χωρικών, τον κάνει ν' αρχίσει.

Μπροστά πάνε τα εξαπτέρυγα, δεξιά κι αριστερά τα ιερά λάβαρα, που σώζονται ως σήμερα, ακολουθεί ο παπα- Δημήτρης κρατώντας με ευλάβεια την Αγία κέρα του Οσίου, πλαισιωμένος απ' όλους τους παπάδες και πίσω του ακολουθεί η παπαδιά κι όλος ο κόσμος.

Εκεί στη μέση της πλατείας, νά σου ξαφνικά οι άρχοντες καθάλα στ' άλογά τους, οπλισμένοι σαν αστακοί. Ξεπεζεύουν μπροστά στον παπά κι αμέσως του ζητούν το λόγο γιατί δεν τους περίμενε, παρά θγήκε λιτανεία.

Ο επικεφαλής των αρχόντων ραπίζει τον παπά, καθώς αυτός τους δίνει εξηγήσεις, κι ο αδερφός του πλησιάζει προκλητικά την παπαδιά και προσπαθεί να τη φιλήσει.

Τότε πια γίνεται η έκρηξη!...

Ο παπάς παρατά χάμω την Αγία κέρα, σηκώνει τα χέρια προς τον ουρανό και φωνάζει:

«—Βοηθάτε με χωριανοί και Άγιε μου Θόδωρε!»

Οι άρχοντες τραθούν τις μπιστόλες, αλλά οι Λογοθετιάνοι, χωριανοί του παπά, τους αφοπλίζουν αστραπιαία και αρπάζοντας τσεκούρια και θατοκόπια από τους πάγκους των γύφτων που τα πουλούσαν στο παηγύρι, ορμούν και κατακρεουργούν τους άρχοντες!

Όσοι προλαβαίνουν το θάζουν στα πόδια για να

γλυτώσουν την εκδίκηση των χωρικών και κατευθύνονται από τα χωράφια προς τα Αρωνιάδικα. Στη θέση Βιγλατόρια όμως οι χωρικοί τους προλαβαίνουν, τους χτυπούν και τους αφήνουν αιμόφυρτους να ικετεύουν έλεος.

Εκείνο ακριβώς το μέρος διατηρεί ακόμα και σήμερα την ονομασία «Φονοκλείστουλο».

Τον Εμμανουήλ Στάη παίρνει υπό την προστασία του ο γιγαντώσωμος Αντώνναρος Μαυρομμάτης ή «Κιόλας» και με την ιδιότητα του προεστού που είχε, τον κρύβει σπίτι του σ' ένα «κούμο» — μικρό χώρο κάτω από το φούρνο —.

Ένας δικαστικός άρχοντας απ' αυτούς που ξυλοκοπήθηκαν άγρια στο «Φονοκλείστουλο», συνήλθε κάπως τη νύχτα και ξεκίνησε σιγά - σιγά για τη Χώρα. Όταν όμως έφτασε στο πάνω μέρος των Αρωνιαδικών, στα Γερακιτιάνικα, αποκαμωμένος σύρθηκε σ' ένα περιθόλι του Μπλαθέρη, και ανοίγοντσα μια παλιόπορτα πέφτει από το μέσα μέρος.

Το πρωί όταν ήρθε ο νοικοκύρης στο περιθόλι, κάνει ν' ανοίξει αλλά κάποιο εμπόδιο βρίσκει πίσω από την πόρτα. Κοιτάζει και αναγνωρίζει τον άρχοντα που «του είχε φιλήσει τα πόδια» την προηγούμενη βδομάδα, για να γλιτώσει το χωράφι του στα Βιγλοτόρια, που ήθελε να του τ' αρπάξει ο μεγαλοτσιφλικός Κουμέσος — άνθρωπος των Ενετών στα Αρωνιάδικα — αλλά ο άρχοντας τούτος τον έδιωξε κακήν κακώς βεβαιώνοντάς τον, πως από 'κείνη τη στιγμή το χτήμα ανήκε στον Κουμέσο.*

Πόσο μεγάλη ευχαρίστηση ένοιωσε ο Μπλαθέρης βλέποντας νεκρό τώρα μπροστά του αυτό τον άνθρωπο!...

* Σύμφωνα με τον Ενετικό νόμο, τα μικρά χωράφια προσαρτιόνταν χωρίς αποζημίωση στον μεγαλύτερο γειτονικό γεωκτήμονα, για την αποφυγή κατάτμησης της γης.

Ο παπούς μου, ο παπα - Μπλαθέρης, όποτε περνούσε από το σημεία εκείνο έκανε τρισάγιο.

Το επεισόδιο της σφαγής των αρχόντων μπορεί να θεωρηθεί σαν το «πρώτο Κιλελέρ», μια και τα αίτια ήσαν τα ίδια και οι αντίπαλοι όμοιοι.

Όταν πρώτη φορά πληροφορήθηκα τα γεγονότα αυτά εντυπωσιάστηκα τόσο, εμπνεύστηκα και τα περιγράψα με τους παρακάτω στίχους:

Η λειτουργία τέλειωσε, δεν ξέρει τι να κάνει,
κανένas απ' τους άρχοντες ακόμα δεν εφάνη.

Διαταγή είχ' ο παπάς, μη θγάλει λιτανεία,
εάν δεν ήτανε παρόν κι από την Αφεντία.

Αποφασίζει ο Λαός, θγαίνουν και προχωρούνε,
μα τό 'καμε ο διάολος, οι άρχοντες να 'ρθούνε.

Ένας ραπίζει τον παπά, για ανυπακοΐα,
κι ο άλλος από πίσω του, φιλά την παπαδιά!..

Την κάρα αφήνει ο παπάς στη μέση στην πλατεία,
—Βοηθάτε με συγχωριανοί και κάρα μου Αγία!..

Όπλα είχαν οι άρχοντες, οι άλλοι άδεια χέρια,
μα από τους γύφτους άρπαξαν τσεκούρια και μαχαίρια.

Ένας μονάχα γλίτωσε από τους Αφεντάδες,
τον είχε κρύψει ο προεστώς από τις Πιτσινάδες.

Αντίποινα

Η εκδίκηση δεν άργησε. Αν και οι πρωταγωνιστές των επεισοδίων κρυβόντουσαν ο Άγγλος στρατιωτικός Διοικητής αφού περίμενε λίγο καιρό να ηρεμήσουν τα πνεύματα, μπλοκάρισε ένα βράδυ τα Λογοθετιάνικα και ντύνοντας ακόμα και σαν γυναίκες τους στρατιώτες του, κατάφερε να συλλάβει τους υπεύθυνους και να τους κρεμάσει στην «Πορτέλα», στην είσοδο της Χώρας.

Ο Εμμανουήλ Στάης που είχε διασωθεί, κατάφυγε στη Ζάκυνθο για 4 μήνες και τη Διοίκηση του νησιού, ανάλαβε ο Εμμανουήλ Καλούτσης που ήταν συμπαθής προς τους χωρικούς.

Το καζάνι όμως της αγανάκτησης έβραζε. Μετά την επιστροφή του ο Εμμ. Στάης (1800) ανάλαβε πρόεδρος των δικαστηρίων. Οι Γάλλοι που ήρθαν σαν απελευθερωτές ίδρυσαν λαϊκά δικαστήρια, τοποθετώντας δικαστές τους άρχοντες και ευγενείς, καθώς και κομισάριους, όπως το Νικολό Κουμέσο από τ' Αρωνιάδικα, διόρισε πρόεδρο στο δικαστήριο των Καστρισιανικών.

Φορατζήδες πάλι από τους ίδιους, οι οποίοι λεηλατούσαν τους χωρικούς, εισπράττοντας φόρους πολλαπλάσιους των κανονικών για μισθούς, στρατωνισμό και τρόφιμα .

Όταν δε ήρθαν οι Τουρκορώσοι «έγδυσαν» κυριολεκτικά τα χωριά από τα τρόφιμα και γέμισαν το κάστρο.*

* Κυθηραϊκός Κήρυξ, Παναγιώτης Τσιτσιλιας και Γ. Μουλός (1923—1948).

Η δολοφονία του Εμμανουήλ Στάη

Ο Εμμ. Στάης είχε καταπατήσει μια περιουσία του Τζώρτζη Μπελέση στο Μανιτοχώρι, την οποία κατά το διάστημα της απουσίας του Στάη στη Ζάκυνθο κατάφερε ο Μπελέσης να την πάρει πίσω.

Φοβέριζε λοιπόν ο Στάης πως θα ξαναπάρει τη περιουσία και θα ξεκάμει και τους 4 γιουούς του Μπελέση!

Στα 1800 λοιπόν, ο γιουός του Μπελέση Δημήτρης, από τους Αραίους, οργανώνει επανάσταση μαζί με τους Λογοθετιάνους.

Εκμεταλλεούμενος την πείνα που υπήρχε στο νησί, το μίσος ενάντια στους άρχοντες, και το προηγούμενο νικηφόρο αποτέλεσμα της εξέγερσης στον Άγιο Θεόδωρο (1799), ξεσήκωσε τους χωρικούς που με επικεφαλής τον πατέρα του, Τζώρτζη Μπελέση, τα υπόλοιπα αδέρφια του, τους προεστούς του έξω Δήμου : παπα-Γιώργη Αρώνη, Γιώργο Μαλάνο, Πέτρο Μαρσέλο, Θόδωρο Μουλό, Γιάννη Σοφίο, Πέτρο Καλοβελόνη κι άλλους καλά οπλισμένους χωρικούς, στις 22 Ιούλη του 1800 μπήκαν στη Χώρα και ζητούσαν να τους επιστραφούν οι άδικα εισπραχθέντες φόροι και τα τρόφιμα που ήταν κλειδωμένα μέσα στο κάστρο.

Ο Εμμανουήλ Καλούτσης και ο Επίσκοπος Άνθιμος Λεβούνης που ήταν συμπαθείς στους χωρικούς, φοβούμενοι την αιματοχυσία, σύστησαν στον Εμμ. Στάη να επιστρέψει την εν λόγω περιουσία, αυτός όμως δεν δεχόταν.

Τότε ο Καλούτσης και ο Επίσκοπος πρότειναν στους χωρικούς να σχηματιστεί επιτροπή από χωρικούς και άρχοντες για να καταμετρήσει τα εφόδια τροφίμων του

Κάστρου, να αφήσουν ένα μέρος για συντήρηση της Φρουράς και τα υπόλοιπα να μοιραστούν στους χωρικούς.

Η συζήτηση άρχισε στο Διοικητήριο μέσα στο Κάστρο. Πρόεδρος της επιτροπής των αρχόντων ορίστηκε ο Εμμανουήλ Στάης, έχοντας μαζί του τη σύζυγό του, την περιβόητη Δρακούλα.

Όταν άρχισε η συζήτηση, ο Στάης την έστρεψε στα προσωπικά, τα περιουσιακά, αρνούμενος την επιστροφή των χτημάτων, η δε Δρακούλα επεμβαίνοντας εξύβρισε τους χωρικούς λέγοντάς τους, να φύγουν αμέσως πίσω στα χωράφια τους οι παλιοχωριάτες, να υπακούουν στους άρχοντες και να μη ξανασηκώσουν κεφάλι!..

Αυτά όμως εξαγρίωσαν τους χωρικούς και οργισμένος ο Δημήτρης Μπελέσης ορμά και σφάζει το Στάη, χωρίς να προλάβουν οι άλλοι να τον εμποδίσουν.

Οι υπόλοιποι άρχοντες πετάχτηκαν έξω κι έτρεξαν να κρυφτούν στο κάστρο για να σωθούν. Μερικοί κρύφτηκαν μέσα στις δεξαμενές ύδρευσης του κάστρου.

Σ' αυτή την εξέγερση σκοτώθηκαν, ο Τζώρτζης Δουρέντες, ο Παύλος Δαντώνης, και ο Ιωάννης Μαχαιριώτης. Ο τελευταίος ήταν συμπαθής προς τους χωρικούς, αλλά τέτοιες στιγμές «μαζί με τα ξερά, αίγονται και τα χλωρά».

Η αφορμή της σφαγής Δρακούλα, έφυγε αμέσως μετά το φόνο του άντρα της, μέσω του Ρώσου πρέσβη στην Κων)πολη και με τη βοήθειά του κατάφερε να εκδοθεί ένταλμα σύλληψης για τον Μπελέση, που πραγματικά, συνελήφθη και σιδεροδέσμιος μεταφέρθηκε στη Ζάκυνθο όπου εκατατομήθη.*

* Βλέπε: Παναγιώτη Τσιτσιλία: «Κυθηραϊκός Κήρυξ» (1948).

Ο Όσιος Θεόδωρος στα νεώτερα χρόνια

Όλα τα γεγονότα που παραπάνω είδαμε, αφού ξεκίνησαν από τον Όσιο Θεόδωρο, είχαν σαν αποτέλεσμα την αποστροφή του «κατεστημένου» και τη δυσφήμιση του Οσίου. Νόμιζαν ίσως πως ο Άγιος ενθάρρυνε τέτοιες εξεγέρσεις, ώστε να εγκαταλειφθεί σιγά - σιγά το προσκύνημα και να «ξεχαστεί» ο τίτλος «Προστάτης του νησιού», και να αναδειχθούν άλλα προσκυνήματα, Μυρτίδια, Αγία Μόνη, Αγία Ελέσα και άλλα, με πλήθος δωρεών και αφιερώσεων και γενικότερη προβολή τους.

Πραγματική προσπάθεια ανάδειξης του προσκυνήματος άρχισε κατά τη θητεία του αείμνηστου Δεσπό-



Ο ναός του Οσίου Θεοδώρου.

τη Μελέτιου Γαλανόπουλου, που με τη συνεργασία του παπα-Ηλία Χανιώτη και τη δική μου σαν επιτρόπου, χάραξαμε μια πορεία εξέλιξης που επάξια συνέχισαν διάφοροι κληρικοί και πολίτες.

Θα αναφερθώ λεπτομερειακά σε γεγονότα που έζησα στα 40, τόσα χρόνια που χρημάτισα επίτροπος στον Όσιο.

Ο τελευταίος ηγούμενος που διαχειριζόταν την περιουσία του προσκυνήματος ήταν ο παπα-Γαλακάτος από τα Λογοθετιάνικα που κατοικούσε στο προσκύνημα, όπως όλοι σχεδόν οι διάδοχοί του. Από τον πατέρα μου, Μανώλη Μαυρομμάτη, που ήταν ψάλτης του, είχα ακούσει πως, ο Γαλακάτος είχε πολλά χειρόγραφα βιβλία σε κασέλες που χάθηκαν, ένα δε μόνο πήρε ο γυιός του παπά, το πούλησε στη Ρωσία και σ' αντάλλαγμα έφερε ένα Ρώσικο ασημοποίκιλο Ευαγγέλιο που σώζεται ως τα σήμερα.

Κατά τα επόμενα χρόνια το προσκύνημα διοικούσε 4μελής λαϊκή επιτροπή που εκλεγόταν από τα χωριά Ζαγλανικιάνικα (1) μέλος, Βαμβακαράδικα (1) μέλος και Πιτσινάδες (2) μέλη, επειδή ήταν το μεγαλύτερο χωριό της ενορίας.

Αξίζει εδώ να μνημονεύσωμε τον Ηλία Α. Μαυρομμάτη που υπηρέτησε ακούραστα πολλά χρόνια ως επίτροπος τον Άγιο και επί των ημερών του έγιναν πολλά έργα.

Επειδή ο ναός ήταν ενοριακός θάβονταν στο νεκροταφείο του οι κάτοικοι των παραπάνω χωριών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ηλία Τριανταφυλλίδη: «Ιωάννης Κατούνιος». Βέροια 1981.
2. Σπ. Στάη: «Το Επισκοπικό ζήτημα Κυθήρων».
3. Μιχαήλ Πετρόχειλου: «Ιστορία της γήσου των Κυθήρων».
4. Εφημερίδα: «Κυθηραϊκή Δράσις».
5. Εφημερίδα: «Φωνή των Κυθήρων».
6. Εφημερίδα: «Κυθηραϊκός Κήρυξ».
7. Ν. Στάη: «Ιστορικά σημειώματα της γήσου Κυθήρων».
8. Το συναξάρι του Οσίου.